

Comente sunt nàschidas e a ite serbiant is turres de guàrdia costerinas?

Is primas décadas de su sèculu XVI aiant bidu sa nàschida in Nord-Àfrica de is Regnos Barbareschos, istados vassallos de s'Imperu Otomanu, chi comente fainas printzipales fiant sa ghera de cursa e sa pirateria. Sa Sardigna fiat adata meda pro custa pràtica: is medas marinas, difatis, rapresentaiant unu logu de sbarcu fàtzile e is incròvinos suos fatu de sa costa fiant unu logu perfetu pro s'atacare. In prus, sa positzione tzentrale in su Mediterràneu (intre sa costa nord-africana e sa meridionale de s'Europa) faghiat de s'isula una terra de làcana: logu de iscontru, ma fintzas de addòbiu, intre tziviltades diferentes.

Sa ghera de cursa aiat annoadu s'antiga contraposizione chi totu su Medioevu aiat caraterizadu is raportos intre su mundu cristianu e su musulmanu. Is invasiones àrabas de is sèculos VIII e XI fiant istadas caraterizadas dae s'ocupatzione de puntos istratègicos a presu de is tzitades costerinas e de sa sutamissione de intreos bidditzolos; is ataques de is Barbarescos, imbetzes, si limitaiant a curreras lestras contra is costas e is naes, pro more de atzapare òmines e mercantzas. A pustis de su fallimentu de is campagnas de Àfrica de Càralu V e de Tilipu II, sa Corona ispannola, chi finas a tando aiat tentu unu cumportamentu offensivu in is cunfrontos de is Turcos e de is Istados Barbarescos, aiat preferutu una defensa de tipu passivu.

Tilipu II aiat promòvidu unu programma istraordinàriu de fortificatzione chi aiat interessadu is dòminos ispannolos chi s'incraiaiant in su Mare Mediterràneu. Medas turres de bardiamentu fiant giai presentes e impreadas, dae carchi tempus, in totu su Mediterràneu. In Ligùria, pro esempru, in ue su problema de sa defensa costerina pro is populatziones si fiat posta in modu drammàticu, dae is primos annos de su '500, sa Repùblica de Gènova aiat provididu a sa reorganizatzione e a s'afortigamentu de is muros e de is fortilesas chi esistint giai.

Fintzas su Parlamentu sardu aiat deliberadu su fràigu de turres costerinas. Su chi aiat fatu su soberanu Tilipu II fiat istadu su de istituzionalizare s'aparatu de defensa de sa costa e fraigare fortificatziones noas, providende a sa gestione issoro e a su mantenimentu.

Dae sa segunda metade de su '500 fiant istrada fatas medas bisitas e controlllos pro more de individuare is giassos prus idòneos a su fràigu de is istruturas difensivas. In Sardigna custu incàrrigu fiat istadu afidadu dae su vitzerè Comares a Don Marco Antonio Camos, Capitanu de Igrèsias, chi aiat dadu cumintzu a un'istùdiu particulegiadu de is zonas costerinas sardas e de is òperas de fraigare. Acumpangiadu dae s'architetu militare Majore Pirella e dae su disegnadore Raxis, Camos aiat bisitadu totu is costas de sa Sardigna e aiat individuadu is sites e is zonas prus dèchidas a su fràigu de is fortilesas. Sa relatzione sua individuaiait prus de chentu puntos fatu de sa costa chi rispondiant a unas cantas carateristicas geo-morfologicas. In particolare, si fiant prefertos promontòrios artos e iscosciosos, chi permitiant de dominare tretos mannos de mare, marinas longas fàtziles a s'isbarcu e isuleddas prus espostas a is atracos de is invasores.

Unos cantos avampostos fiant giai impreados comente puntos istratègicos pro abbistare s'inimigu e dare s'avisu in tempus, pro chi is locales de is biddas internas si poderent pònnere in sarvu. In Loceri contant chi, pro parare fronte a is ataques de is moros, is abitantes suos faghinat craru dae su cùcuru de su monte de sa Càmpana. In casu de perigulu unu prepostu a su bardiamentu teniait su còmputu de avèrtere sa populatzione pistende cun unu crastu tuvudu chi rintronaiat e si intendiait a largu. Fintzas su nùmene de su Monte Binrdia, a Durgali, diat dèpere bènnere dae su nùmene suo de su faeddu "guàrdia", ca sa punta sua fiat unu puntu de abbistada privilegiadu pro tènnere a pòmpiu is naes moriscas. A custu propòsitu Camos aiat fatu notare in sa relatzione sua chi in localidade Monte Oro, in su Capu de Monte Santu, is de Baunei faghiant sa guàrdia a de die cun duos òmines, mentras is de Ossari dda faghiant in Monte Onosu.

Segundu is progetos de su Capitanu de Igrèsias, is turres si depiait bidere una cun s'àtera, pro trasmettere signales e tènnere unu controllu cumpletu de is litorales. Pro custu fiat pretzisu a ddas pesare in promontòrios o in positzione artas e crarasas. Dae su 1572 aiant cumintzadu a fraigare is primos baluardos. Is materiales de fràigu fiant agatados in su logu etotu e fintzas is manovros beniait dae is bidditzolos de sa zona. Belle totu is turres fiant de forma tzirculare, ca daiait prus garantzias de solidesa e permitiant unu tzertu rispàrmiu de is materiales respetu a is cuadradas o retangulares. Teniait una mannària variàbile, segundu sa funtzione issoro. Is prus piticas serbiant a s'abbistada e dare s'avisu de perigulu, mentras us prus mannas teniait una funtzione de difesa e fiant armadas cun ispingardas e cannones. Cando is primas fortilesas aiant

incumentzadu a èssere ativas, fiat nàschida fintzas una militzia ispetziale: fiat cumposta dae personale arruoladu in su logu e fiat cumandada dae un'alcaide chi teniat su còmputu de presidiare s'avampostu e bardiare s'ispigru de abba a suta de sa turre.

Giai dae su periodu ispanolu, is turres defensivas fiant distintas in tres grupos:

- Turres gagliardas (defensa grae): fiant is prus mannas, dotadas in generale de 4 cannone de grussu càlibru, 5 fusiles e duas ispingardas, mentras su distacamentu fiat cumpostu dae un'alcaide, un'artiglieri e 4 sordados.
- Turres senzillas (defensa lèbia): fiant de mèdia mannària, afortigadas de 2 cannone de càlibru mèdiu, un'ispingarda e carchi fusile. Su presidu fiat formadu dae un'alcaide, un'artiglieri e 2 sordados.
- Turres torrezillas (abbistada): fiant is prus pìticas, frunidas dae duos fusiles, carchi bia un'ispingarda e 2 òmines de guàrdia ebbia.

B'aiat posca una àtera casta de turres, narada “de is isulas”. Fiant pesadas subra de isuleddas e iscòglios pagu larganos de sa riba, pro compidare puntos de coladòrgiu imbenientes a sa costa e pro presidiare logos a parusu frequentados dae is naes corsare. Su personale e s'echipagiamentu variaiant segundu sa mannària issoro.

Pro providire a s'organizatzione e a su controllu de is fortificatziones, Tilipu II, pro recherta de is tres ramos de su Parlamentu sardu, aiat aprovalu in su 1587 sa creatzione de sa Reale Amministratzione de is Torri, mutida fintzas Administration de su dret de su Real, ca is bidditzolos sardos deviant pagare unu “reale” pro cada cuintale de casu esportadu pro garantire su mantenimentu de is distacamentos. A cumandu de s'Amministratzione ddoe fiat su vitzere, su chi teniat su potere de numenare is alcaides, is artiglieris, is sordados e finas is barcajolos. Is costas de sa Sardigna fiant istadas partzidas in varios distretos, cada unu chi cumprendiat una parte de su costa bardiadu dae is turres. Sa gestione issoro fiat afidada a is Capitanos de cada distretu. In Casteddu d'agataiat su Capitanu de is turres, e de issu dipendiant de is sergentes majores chi ogna mese ispetziaiant s'istadu de is fortilesas e averguaiant su pagamentu de su deretu reale.

S'Amministratzione providiat a pagare is istipèndios de s'alcaide e de su restu de su personale addetu a sa guàrdia e detzidiat in matèria de turres, ma non pro totus. In su 1600, pro esempru, in Ogiastra petzi sa de Santa Maria Navarresa fiat suta controllu reale, mentras is àteras fiant a càrrigu de is biddas de su Giuigadu, chi providiant a sa retributzione de is istipèndios de is artiglieris e de is sordados. Su de is alcaides, imbetzes, fiat pagadu dae su marchesu de Cirra. Custu partzimentu de is cumpetèntzias fiat abarradu agiumai uguale fintzas in su periodu sa Sardigna fiat istada intregada is Savoias. Pro acumprire su traballu issoro, is alcaides deviant ischire lèghere e iscrìere. Is còmputos printzipales issoro fiant:

- Abbaidare is movimientos de is bastimentos.
- Compidare is armas in dotazione.
- Tènnere is craes de su bocaportu e de sa bruvurera.
- Atatzare is mudas de guàrdia.
- Marcare sa “iscoberta fitiana”.
- Autorizare su calu e su retiru de s'iscala.
- Comunicare is abbistadas a is prepostos a sa defensa (a su capitanu o a su tenente de is turres).
- Dare s'allarme cun su sonu de su corru o cun is signales de fumu.
- Ordinare s'ispesa de sa “panatica” pro su mantenimentu de sa turre.

Tra is àteros còmputos de s'alcaide ddoe fiat su de organizzare is cordones sanitarios pro prevènnere e arginare is epidèmias.

Is incàrrigos de s'àteru personale de is turres fiant:

- Acapiare is fortzados chi si fuiant
- Abbaidare pro s'arribu de naes inimigas.
- Impedire su contrabbandu.

- Controllare chi is pastores non s'esserent apesiados a is naes suspetas.
- Custoire is mortos e is mertzes de is nàufragos.
- Firmare is sbarcos inimigos.

A pustis, in su 1806, si fiat agiuntu a custos bisòngios fintzas s'ispesa de is deretos de ancoràgiu

Camos aiat individuadu unas 132 localidades marinas in ue si deviat pònnere una torre ma, in realidade, is logos indicados in sa relatzione non fiant istados de impreados totus. In prus non totu is torres chi esistint, sunt de su perìodu ispagnolu, difatis, petzi 63 fiant istadas costruidas dae is ibèricos, 9 torrant sunt de unu perìodu antetzedente e ateretantas de su perìodu de sa dominatzione Piemontesa.

In is zonas in ue non fiat istadu possibile a pesare de is fortes, una milìtzia ispetziale a caddu teniat su còmpitu de kontrollare su logu, agiudada dae is altalays, dae is sordados a pees. Is distacamentos fissos e sena de armamentu, narados “guàrdias mortas”, compidaiant puntos particulares de sa costa, prus che totu promontòrios o logos pesados, dae ue comunicaiant cun is guàrdias a ingìriu.

Finas a su 1591, is torres in servìtziu fiant belle 40, in su 1639 fiant devènnidas 73, in su 1720 fiant 88, in fines in su 1856 fiant arribbadas a 93. Pro su chi pertocat sa costa tzentru-orientale, dae Pasada a Capu Ferradu, finas a sa prima metade de s'Otighentos esistiant 15 torres, sa parte de custas sunt galu intatas.

Cun s'ocupatzione frantzesa de s'Àfrica setentrionale e s'agabbu de sa gherra de cursa in su Mediterràneu, s'aparatu difensivu costerinu, oramai fiat superadu. Unu fatu a s'àteru is presidios fiant cumintzados a no èssere prus bardiados. Unu règiu editu de su 19 de onniasantu 1842 decretaiat sa supressione de s'Amministrazione de is Torres e is fortificatziones costerinas fiant istadas postas suta sa diretzione de su cumandante de s'artillieria de su rennu. In manera ufitziale, però, s'atividade de s'Amministrazione de is Torres fiat acabada in su 1867.